

УДК 342.951: 347.77

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2019.9.12>

Коротун О.М.

к.ю.н., докторант

Науково-дослідний інститут публічного права

РОЛЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Постановка проблеми. Держава як найпотужніший інструмент упорядкування суспільних відносин виконує завдання щодо забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності. Задля цього вона формує або створює правовий інструментарій механізму захисту порушених суб'єктивних прав власників та законних володільців об'єктів права інтелектуальної власності у вигляді виконавчих та судових органів. Змога забезпечення захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності органами виконавчої та судової влади ґрунтується, насамперед, на положеннях Конституції України, спеціального та міжнародного законодавства у сфері охорони прав інтелектуальної власності.

Проте часті зміни в системі центральних органів виконавчої влади не завжди позитивно впливають на стан забезпечення охорони прав інтелектуальної власності. Означені обставини актуалізують дослідження ролі органів державної влади в забезпеченні охорони прав інтелектуальної власності.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Питанням ролі державних органів влади в забезпеченні охорони та захисту суб'єктивних прав правовласників інтелектуальної власності займалися такі вчені, як І. Абдуліна, Г. Андрощук, В. Галуцько, В. Дроб'язко, І. Коваль, В. Курило, О. Орлюк, О. Світличний, О. Святоцький, О. Чомахашвілі, О. Штефан та ін.

Формування завдання дослідження. З огляду на провідну роль держави та її органів у забезпеченні охорони та захисту прав інтелектуальної власності та часті зміни, які відбу-

ваються в системі центральних органів виконавчої влади, актуалізують це дослідження.

Виклад основного матеріалу. Державний вплив впорядкування суспільних відносин у досліджуваній сфері здійснюється відповідно до встановлених нормами права, прав і обов'язків, проте сучасні тенденції правового регулювання не завжди враховують об'єктивну закономірність щодо забезпечення належної охорони та захисту прав правовласників об'єктів права інтелектуальної власності, права яких мають відношення до окремих правових режимів об'єктів інтелектуальної власності, законодавець не завжди враховує практичну складову частину, яка виступає гарантом забезпечення охорони прав інтелектуальної власності.

Ст. 55 Конституції України закріплює і гарантує кожному використання всіх національних засобів юридичного захисту, захист прав і свобод у судовому порядку. Відповідно до ч. 2 ст. 124 Основного Закону юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та всі правовідносини, що виникають у державі [1]. Окрім конституційного права на адміністративний та судовий захист права інтелектуальної власності, на такі способи захисту вказують і численні норми спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Суб'єктом, який вживає заходів щодо забезпечення охорони та захисту прав інтелектуальної власності, є Кабінет Міністрів України. Реалізуючи положення ст. 116 Конституції України, КМУ згідно з п. 3 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»:

здійснює контроль за додержанням законодавства органами виконавчої влади, їх посадовими особами, а також органами місцевого самоврядування з питань виконання ними делегованих повноважень органів виконавчої влади; вживає заходів щодо захисту прав і свобод, гідності, життя і здоров'я людини та громадянина від протиправних посягань, охорони власності та громадського порядку, забезпечення пожежної безпеки, боротьби із злочинністю, запобігання і протидії корупції; здійснює заходи щодо забезпечення виконання судових рішень органами виконавчої влади та їх керівниками [2].

Специфічність адміністративного захисту права інтелектуальної власності полягає в тому, що це можуть бути різноманітні способи захисту порушеного суб'єктивного права на вибір особи. Загалом науковці вважають, що право на захист можна визначити як надану правомочній особі змогу застосувати захід передбачені нормативно-правовими нормами для відновлення її порушених прав чи таких, що оспоруються [3, с. 16].

Не применшуючи ролі кожного із суб'єктів публічної адміністрації щодо забезпечення охорони та захисту прав інтелектуальної власності, варто зазначити, що найбільший внесок у це питання робить Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономрозвитку), разом із його структурними підрозділами і посадовими особами.

Поряд із позитивними успіхами у сфері забезпечення охорони прав інтелектуальної власності залишаються проблемні питання в системі діяльності сучасної державної системи правової охорони інтелектуальної власності.

На думку Ю. Осадчева, основними проблемами правового регулювання інтелектуальної власності є: узгодження чинного законодавства з міжнародними нормами та стандартами; удосконалення нормативно-правових актів у частині посилення правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності та стимулювання розвитку інно-

ваційної діяльності; оптимізація державного управління у сфері інтелектуальної власності; покращення наявних та пошук нових шляхів у напрямку підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності, запровадження захисту авторського і суміжних прав у мережі Інтернет [4].

Забезпечення реалізації будь-якої функції сучасної держави є надзвичайно складним процесом, який відбувається за участі значної кількості суб'єктів, що діють відповідно до встановлених правил. Інакше кажучи, задля належного виконання державою взятих на себе зобов'язань вона має потурбуватися про розбудову системи суб'єктів, які будуть здійснювати реалізацію окремих її завдань, та створення правил діяльності для таких суб'єктів [5].

Отже, в системі діяльності публічної адміністрації існують проблемні питання, які позначаються на охороні права інтелектуальної власності. На них зверталася увага в Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, схваленої розпорядженням від 01.06.2016 р. № 402-р, в якій зазначено, що державна система правової охорони інтелектуальної власності засвідчила низьку ефективність у розв'язанні ключових завдань і нездатність забезпечити розвиток сфери інтелектуальної власності як важливого елементу національної інноваційної системи та базису інноваційної економіки держави. Недосконала та інертна на зміни система державного управління сферою правової охорони інтелектуальної власності призвела до відсутності істотного прогресу в адаптації нормативно-правової бази до сучасних економічних та політичних умов (боротьба з «патентним тролінгом», інтернет-піратством, задоволення потреб ІТ-галузі, військово-промислового та агропромислового комплексів тощо) [6].

Про проблемні питання державної охорони інтелектуальної власності йдеться і в Національній стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на

період до 2020 року. Зазначеною Концепцією замість трирівневої структури – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України; ДСІВ; ДП «Український інститут інтелектуальної власності», ДП «Інтелзахист», ДО «Українське агентство з авторських та суміжних прав» – запроваджено дворівневу структуру державної системи правової охорони інтелектуальної власності шляхом ліквідації ДСІВ та ДП «Інтелзахист», трансформації ДО «Українське агентство з авторських та суміжних прав» у недержавну організацію колективного управління. Створення національного органу інтелектуальної власності, який є державною організацією, що утворюється на базі ДП «Український інститут інтелектуальної власності», належить до сфери управління Мінекономрозвитку. Фінансування діяльності зазначеного національного органу здійснюється коштом зборів та інших надходжень за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, а також оплати послуг, що надаються відповідно до законодавства. Реалізувати Концепцію передбачалося протягом 2016 р. – I кварталу 2017 р. [7].

Постановою КМУ від 11.05.2017 р. № 320 «Питання Міністерства економічного розвитку і торгівлі» діяльність ДСІВ було припинено, а її функції остаточно були закріплені за Мінекономрозвитку [8].

Структурним підрозділом апарату Мінекономрозвитку є департамент інтелектуальної власності, який діє відповідно до Положення про департамент інтелектуальної власності, затвердженого наказом Мінекономрозвитку від 15.06.2017 р. № 871. До основних завдань департаменту належить: забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері інтелектуальної власності; організація в установленому порядку проведення експертизи заявок на об'єкти права інтелектуальної власності та видачі патентів/свідоцтв на об'єкти права інтелектуальної власності; забезпечення визначення уповноважених закладів для проведення експер-

тизи заявок на об'єкти права інтелектуальної власності та доручення їм проведення такої експертизи; організація ведення державних реєстрів об'єктів права інтелектуальної власності; забезпечення проведення та здійснення координації роботи із забезпечення функціонування державної системи правової охорони інтелектуальної власності; координація співробітництва з Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами у сфері інтелектуальної власності [9] та ін.

Характерною рисою адміністративно-правового статусу департаменту інтелектуальної власності Мінекономрозвитку є те, що раніше зазначені повноваження було закріплено за Державною службою інтелектуальної власності. Окрім того, Мінекономрозвитку видало наказ від 24.05.2018 р. № 718 «Про утворення державної організації «Національний офіс інтелектуальної власності» та затвердило її Статут. Очевидно, що створення ДО «Національний офіс інтелектуальної власності» не узгоджується з проголошеним у Концепції підходом до створення НОІВ – першочергове подання відповідного законопроекту та утворення НОІВ на базі державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності». Це також не відповідає проголошеному курсу на створення «єдиного вікна» щодо публічних послуг у сфері інтелектуальної власності та загальнодержавним курсом на оптимізацію кількості державних підприємств [10].

Дискусії з приводу створення ДО «Національний офіс інтелектуальної власності» не стихають і нині. Зокрема, К. Тищенко звертає увагу, що зі створенням Міністерством економічного розвитку і торгівлі України нової державної організації – Національний офіс інтелектуальної власності – ця державна некомерційна організація покликана виконувати всі стратегічні завдання держави щодо інтелектуальної власності, а також поточні доручення Мінекономрозвитку. Відтепер усі повноваження, покладені профільними законами, які регулюють відносини у сфері інте-

лектуальної власності, переходять до новоствореного НОІВ. Проте з аналізу Статуту НОІВ та наказу Мінекономрозвитку про його створення не можна дати чітку відповідь, де саме в системі органів інтелектуальної власності місце НОІВ. Складається враження, ніби він стоїть поруч з усіма органами, але не перетинається із жодним із них. Статутом не визначено повноважень, згідно з якими НОІВ займатиметься безпосередньо експертною чи реєстраційною діяльністю. Тобто, наприклад, реєстрацією знаків для товарів і послуг та різноманітних аспектів авторського права і надалі займатимуться УКРПАТЕНТ та відповідний підрозділ Мінекономрозвитку. Управління ж сферою інтелектуальної власності загалом залишається за Мінекономрозвитком, яке хоч і передало багато повноважень НОІВ, може давати йому обов'язкові для виконання вказівки [11].

Більш категоричною в питанні Національного офісу інтелектуальної власності є головний редактор журналу «Інтелектуальна власність в Україні»

І. Абдуліна, яка звертає увагу на те, що єдиною реальною функцією створеного офісу є облік та розподіл зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, отже, цей факт викликає занепокоєння про чистоту помислів авторів наказу. Створення такого офісу, на її думку, несе корупційну складову частину і є приводом для звернення щодо цього факту до антикорупційних органів України. Вона вважає, що Мінекономрозвитку у сфері інтелектуальної власності провалив реформу. Не забезпечив заплановані зміни у законодавстві. Виконано було в строки тільки одне: ліквідувало ДП «Інтелзахист». З колективним управлінням правами авторів відбулася ціла історія з обіцянками і непорозуміннями. Мінекономрозвитку показав свою повну некомпетентність і неспроможність організувати запланований результат. Як наслідок, Україна знову потрапила у так званий «піратський список 301» [12].

На підтвердження наведеного можна додати думку О. Світличного, що нинішній розвиток суспільства, а також процеси, які нині відбуваються в Україні, впливають не лише на управлінські відносини, а й на всі елементи механізму державної влади [13, с. 153].

Варто зазначити, що Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні від 01.06.2016 р. № 402-р, схваленій розпорядженням КМУ, зазначається, що одним із шляхів і способів розв'язання проблеми державної системи правової охорони інтелектуальної власності є створення на базі Укрпатенту Національного органу інтелектуальної власності, на який покладатиметься виконання таких основних завдань: участь у реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності; розроблення та внесення на розгляд головного органу в системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності, пропозицій щодо забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності і вдосконалення законодавчих та підзаконних актів у зазначеній сфері; проведення експертизи заявок на об'єкти права інтелектуальної власності; провадження діяльності, пов'язаної з охороною нетрадиційних об'єктів права інтелектуальної власності та інших результатів інтелектуальної діяльності (доменні імена, генетичні ресурси, традиційні знання, фольклор тощо); здійснення державної реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності (видача охоронних документів); здійснення функцій Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи; здійснення функцій, пов'язаних із контролем за дотриманням вимог законодавства у сфері авторського права і суміжних прав; реєстрація фактів передання (ліцензування) прав на об'єкти права інтелектуальної власності, що охороняються на території України; ведення

державних реєстрів прав на об'єкти інтелектуальної власності; визнання недійсними прав інтелектуальної власності в досудовому порядку (post-grant opposition); атестація та ведення реєстру представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених); здійснення інших функцій, визначених законодавством [14].

У результаті певний пласт функцій публічного управління національного органу інтелектуальної власності (у разі його створення) дає підстави звернути увагу на той факт, що статус «національного» має передбачати забезпечення охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності щодо всіх об'єктів права інтелектуальної власності, в тому числі й охорони права інтелектуальної власності щодо селекційних досягнень у рослинництві (сорти рослин) та тваринництві (порода тварин).

Це передбачає структурні перетворення у багатьох суб'єктах публічної адміністрації у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, потребує реорганізації департаменту інтелектуальної власності Мінекономрозвитку шляхом передачі основних функцій публічного управління до національного органу інтелектуальної власності. ДО «Українське агентство з авторських та суміжних прав» підлягає перетворенню із державної організації колективного управління в недержавну організацію.

Безумовно, потрібно визначити конкретні права й обов'язки, які мають бути закріплені за національним органом інтелектуальної власності, а також необхідністю чітко окреслити межі компетенції кожного з його структурних підрозділів. Завдяки запропонованому буде досягнута прозора дворівнева структура

державної системи правової охорони інтелектуальної власності, а «проміжні» державні організації мають припинити свою діяльність. Якщо Міністерство економічного розвитку і торгівлі України забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності, то національний орган інтелектуальної власності має забезпечити виконання завдань відповідно до комплексу конкретно визначених прав і обов'язків у сфері державної правової охорони інтелектуальної власності.

Висновки. Отже, розглянувши роль органів державної влади в забезпеченні охорони та захисту прав інтелектуальної власності, варто зазначити, що в межах реформування державної правової охорони інтелектуальної власності з метою підвищення ефективності діяльності публічної адміністрації, спрямування діяльності посадових осіб на найповніше забезпечення охорони прав інтелектуальної власності відповідно до європейських і міжнародних принципів та стандартів потрібно окремі повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності передати до Національного органу інтелектуальної власності.

Створення нового організаційно-правового механізму, формування керуючих та керуваних систем, утворення нових суб'єктів публічного управління, побудова нових ланок структури апарату управління є необхідними для упорядкування та стійкості державної системи, що забезпечує охорону прав суб'єктів інтелектуальної власності та інших учасників правовідносин у сфері інтелектуальної власності.

Анотація

У статті зазначається важлива роль держави та її уповноважених органів у регулюванні відносин щодо забезпечення охорони та захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності. З цією метою держава створює правовий інструментарій механізму захисту порушених суб'єктивних прав власників та законних володільців об'єктів права інтелектуальної власності у вигляді виконавчих та судових органів. Можливість забезпечення захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності органами виконавчої та судової влади ґрунтується, насамперед, на положеннях Конституції України, спеціального та міжнародного законодавства у сфері охорони інтелектуальної власності.

На підставі проаналізованої діяльності уповноважених органів та чинних нормативно-правових актів звертається увага, що в системі діяльності публічної адміністрації є проблемні питання, які позначаються на охороні права інтелектуальної власності, наводяться конкретні приклади, які негативно впливають на стан охорони прав інтелектуальної власності. Одним із таких чинників є часті зміни, що відбуваються в системі центральних органів виконавчої влади.

Автор доходить висновку, що в межах реформування державної правової охорони інтелектуальної власності з метою підвищення ефективності діяльності публічної адміністрації, спрямування діяльності посадових осіб на найповніше забезпечення охорони прав інтелектуальної власності відповідно до європейських і міжнародних принципів та стандартів потрібно окремі повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності передати до Національного органу інтелектуальної власності.

Ключові слова: органи влади, забезпечення, права, інтелектуальна власність, охорона.

Korotun O.M. The role of public authorities in the protection and protection of intellectual property rights

Summary

The article emphasizes the important role of the state and its authorized bodies in regulating relations to ensure the protection and protection of intellectual property rights. To this end, the state creates a legal toolkit for the mechanism of protection of violated subjective rights of owners and legal owners of intellectual property objects in the form of executive and judicial bodies. The possibility of ensuring the protection of intellectual property rights by the executive and judicial authorities is based primarily on the provisions of the Constitution of Ukraine, special and international legislation in the field of intellectual property protection.

Based on the analysis of the activities of the authorized bodies and the current legal acts, attention is drawn to the fact that in the system of activity of public administration there are problematic issues affecting the protection of intellectual property rights, specific examples are given that adversely affect the state of protection of intellectual property rights. One of these factors is the frequent changes occurring in the system of central executive bodies.

The author concludes that within the framework of the reform of the state legal protection of intellectual property in order to improve the efficiency of public administration activities, directing the activity of officials to the fullest protection of intellectual property rights in accordance with European and international principles and standards requires separate powers of central executive authorities in the sphere of executive power to transfer intellectual property to the National Intellectual Property Authority.

Key words: authorities, security, rights, intellectual property, protection.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28. 06.1996 р. 254к/ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27. 02. 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.
3. Курило В.І., Світличний О.П., Гиренко І.В. Основи права інтелектуальної власності : навч. посібник / За заг. ред. О.П. Світличного. Донецьк : видавництво «Донбас», 2012. 262 с.
4. Осадчев Ю. Проблеми правового регулювання інтелектуальної власності. URL: <http://lexliga.com/ua/novosti/problemyi-pravovogo-regulirovaniya-intellektualnoj-sobstvennosti> (дата звернення 20.06.2019).

5. Шестак В.С. Сучасний стан та перспективи законодавчого забезпечення реалізації культурної функції держави. URL: old.pb.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=23826 (дата звернення 20.06.2019).
6. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення 21.06.2019)
7. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. URL: <http://sips.gov.ua/ua/project-ip-strategy28082014> (дата звернення 21.06.2019)
8. Питання Міністерства економічного розвитку і торгівлі : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.05.2017 р. № 320. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2017-п> (дата звернення 21.06.2019).
9. Положення «Про департамент інтелектуальної власності»: затверджено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 16.06.2017 р. № 871. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0871731-17> (дата звернення 21.06.2019).
10. Духовна О. Реформування державної системи правової охорони ІВ: до чого готуватися. *Юридична Газета*. 2019. № 24 (678). URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/reformuvannya-derzhavnoyi-sistemi-pravovoyi-ohoroni-iv-do-chogo-gotuvatisya.html> (дата звернення 23.08.2019).
11. Тищенко К. Створено Національний офіс інтелектуальної власності. URL: <http://jurblog.com.ua/2018/06/stvoreno-natsionalniy-ofis-intelekt-ualnoyi-vlasnosti/>(дата звернення 23.08.2019).
12. Абдуліна І. Системний канібалізм: Мінекономрозвитку відверто нехтує розпорядженнями КабМіну. URL: <https://znaj.ua/politics/systemnyj-kanibalizm-minekonomrozvytku-vidverto-nehtuye-rozporядzhennyamy-kabminu> (дата звернення 23.08.2019).
13. Світличний О.П. Щодо вдосконалення діяльності виконавчих органів у галузі земельних відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 9. С. 153–155.
14. Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 р. № 402-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-п> (дата звернення 21.06.2019).